

МЕТОДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СИСТЕМІ КОМПЕТЕНТІСНОЇ ОСВІТИ

Галаєвська Л. В.,

кандидат педагогічних наук,

науковий співробітник відділу навчання

української мови та літератури Інституту педагогіки

Національна академія педагогічних наук України

м. Київ, Україна

Проблема методів навчання була й залишається предметом зацікавлень українських і закордонних науковців.

Різномасштабно проблему систематизації та використання методів у освітньому процесі досліджували: А. Алексюк, Ю. Бабанський, О. Біляєв, О. Горошкіна, Н. Голуб, Н. Бондаренко, М. Данилов, Є. Дмитровський, Б. Єсіпов, О. Кучерук, Т. Донченко, В. Дороз, С. Карамана, В. Мельничайка, О. Потапенко, М. Пентилюк, О. Пометун, І. Хом'як, А. Хуторський та ін.

Наприкінці 70-х – на початку 80-х років минулого століття актуалізувалися потреба, а отже й здатність учнів самостійно поповнювати знання, орієнтуватися у стрімкому інформаційному потоці, застосовувати творче мислення, працювати з підручником та іншими джерелами знань, навчатися упродовж життя. З огляду на це виникла необхідність у розробленні «ефективних методів, способів і прийомів учіння з урахуванням віку учнів і специфіки навчального предмета» (Бондаренко, 2006).

Щоб глибше осмислити еволюцію методів навчання мови на сучасному етапі розвитку в умовах компетентісної освіти, важливо врахувати розгляд проблеми способів навчання в методичній концепції О. Біляєва. У зв'язку з різними способами взаємодії педагога-словесника і учнів він обґрунтував основні методи навчання української мови в школі: усний виклад учителем

матеріалу (розповідь, пояснення), бесіда вчителя з учнями, спостереження учнів над мовою, робота з підручником, метод вправ (Біляєв, 1981).

С. Караман, розвиваючи лінгводидактичні ідеї у колективному підручнику з методики навчання української мови виходить із того, що сучасні способи навчання мови створювалися й вироблялися багатовіковими традиціями вітчизняної школи, тому необхідним є всебічний аналіз усієї системи методів навчання предмета (Караман, 2000)

При цьому С. Караман звертає увагу на такі аспекти [Караман, 2000]:

- складність категорії "методи навчання", завдяки якій реалізуються всі функції навчання;

- ефективність засвоєння мови значною мірою залежить від правильного розуміння вчителем методів навчання, їх особливостей і класифікаційних структур;

- наявність різних класифікацій у системі методів навчання мови свідчить про науковий пошук, нагромадження й теоретичне узагальнення педагогічного досвіду вчителів-словесників, дослідження методів на різних можливих системних рівнях;

- особливість кожного методу створюють домінуючі в ньому прийоми;

- специфіка методів навчання мови зумовлюється закономірностями й принципами її вивчення, логічною структурою змісту предмета, характером тих знань і вмінь, яких набувають учні, а також системою дидактичних і специфічних прийомів, характерних для вивчення мови;

- важливість поняття спеціального прийому як фактора спеціалізації методу в концепції методів навчання – специфіка вивчення предмета виражається передусім через властиві для нього прийоми, різне співвідношення цих прийомів у системі основних методів;

- вибір методів навчання мови потрібно здійснювати в процесі підготовки до уроку, урахувавши його мету, характер змісту навчального матеріалу, рівень знань учнів;

- при виборі методів навчання мови необхідно керуватися дидактичними і лінгводидактичними принципами, серед них – у першу чергу дидактичним принципом дотримання єдності змістової і процесуальної сторін у навчанні та специфічним принципом становлення міжпредметних та внутрішньопредметних (внутрішньорівневих і міжрівневих) зв'язків у навчанні мови;

- до основних методів навчання рідної мови належать: усний виклад учителем матеріалу, бесіда, спостереження учнів над мовою, робота з підручником, метод вправ, а також програмоване навчання, комп'ютеризоване навчання.

Класично метод визначається як «спосіб упорядкованої взаємозв'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямованої на досягнення цілей і реалізацію змісту освіти», акцентуючи двоєдину спільну діяльність педагога й здобувачів освіти у процесі навчання, яка включає, з одного боку, викладання вчителя, і, з другого, – учіння учня (Бондаренко, 2006). В уточненій версії метод розглядають як спосіб роботи, що охоплює всю її й застосовується для з'ясування суті питання, розкриття змісту матеріалу, тоді як прийом придатний лише для окремих дій (Кучерук, 2011).

І. Підласий класифікує методи навчання за технологічною спрямованістю, а саме продуктивна технологія (пояснення, інструктаж робота з книгою, вправи, тестування, лекція, демонстрація, ілюстрація, відеометод), технологія співробітництва (бесіда, обговорення, дискусія, пізнавальна гра, методи програмованого навчання, практичний метод, методи проблемного навчання, навчальний контроль), поблажлива технологія (розповідь, дискусія, диспут, гра, спостереження, ситуаційний метод, нетрадиційні методи) (Підласий, 2004).

Т. Донченко систематизує методи навчання української мови за напрямками організації навчальної діяльності учнів: 1) організація вчителем цілеспрямованої діяльності учнів, спрямованої на сприймання та осмислення навчального матеріалу (учні отримують готові узагальнення в процесі викладу навчального матеріалу вчителем); 2) організація вчителем частково-пошукової

діяльності учнів (евристична бесіда); 3) організація вчителем самостійного засвоєння учнями знань шляхом вивчення параграфу підручника; 4) організація вчителем самостійного осмислення учнями навчального матеріалу на основі цілеспрямованих спостережень учнів над мовою і мовленням; 5) організація вчителем відтворення учнями отриманих знань (відтворююча бесіда, зв'язне висловлювання учнів на лінгвістичну тему); 6) організація вчителем операційної діяльності учнів, спрямованої на застосування отриманих знань і формування навчально-мовних та правописних умінь і навичок; 7) організація вчителем процесів сприймання, відтворення й продукування учнями усного і писемного мовлення (Донченко, 2005).

Проблеми методів навчання української мови у закладах загальної середньої освіти вбачаються у розробленні методології й оновленої загальної концепції компетентнісно орієнтованої мовної освіти; в концептуальному визначенні й обґрунтуванні системи сучасних методів компетентнісного навчання української мови; у розробленні цілісної концептуально обґрунтованої системи методів компетентнісного опанування української мови, яка уможливила й активізувала б комплексну реалізацію сучасних підходів до мовної освіти на основі її компетентнізації; у розробленні дієвих механізмів функціонування, комбінування й використання методів для забезпечення формування компетентної особистості здобувача освіти.

Література:

- [1] Алексюк, А. М. (1981). *Загальні методи навчання в школі*. (2-е вид., переробл. і доп.) Рад. шк.
- [2] Біляєв О. М. (1981). *Сучасний урок української мови*. Рад. шк.
- [3] Біляєв, О. М. (2005). *Лінгводидактика рідної мови*. Генеза.
- [4] Бондаренко, Н. В. (2006). Методи навчання української мови крізь призму компетентнісного підходу. *Дивослово*, 12, с. 2–8.

- [5] Донченко, Т. К. (2005). До проблеми методів навчання української мови. *Українська мова і література в школі*, 7. с. 2–5.
- [6] Караман, С. О. (2000). *Методика навчання української мови в гімназії*. Академія.
- [7] Кучерук, О. А. (2011). Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика: монографія. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
- [8] Кучерук, О. А. (2008). Концепція системи методів навчання мови в основній школі. *Українська мова і література в школі*, 7–8, с. 10–16.
- [9] Підласий, І. П. (2004). *Практична педагогіка або три технології: інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти*. Слово.